

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ІСТОРІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DESIGN-RESEARCH ACTIVITY OF FUTURE MASTERS OF HISTORY IN THE INFORMATION-COMMUNICATION ENVIRONMENT OF ZVO

У статті проаналізовано проєктно-дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти, які навчаються в магістратурі за спеціальністю 013 «Середня освіта (Історія)».

У дослідженні доведено актуальність впровадження в освітній процес підготовки майбутніх магістрів історії проєктно-дослідницької діяльності. Визначено, що проєктно-дослідницька діяльність магістрів історії – це системна самостійна діяльність з пошуку та дослідження нової професійно значущої інформації зі створенням на основі такої інформації наукових проєктів з подальшим представленням цієї наукової роботи.

Для більш ефективного формування проєктно-дослідницьких умінь майбутніх магістрів історії ми визначили послідовні етапи навчальної діяльності у закладі вищої освіти. На першому етапі майбутні магістри історії вчилися визначати проблему майбутнього дослідження, мету та завдання, що допомагало їм у майбутньому бачити перспективу своєї проєктно-дослідницької діяльності. Визначалася пізнавальна, практична та теоретична значущість дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдання на другому етапі магістранти складали план самостійної або групової роботи, обговорюючи шляхи реалізації проєктно-дослідницького завдання, та визначали, які знання їм знадобляться з інших галузей. Далі здобувачі переходили до четвертого етапу, під час якого визначали і впроваджували в дію методи, засоби та прийоми реалізації дослідницької діяльності, структурували змістову частину проєктно-дослідницького завдання. Заключним етапом проєктно-дослідницької діяльності магістрів історії було проведення аналізу виконаної роботи та оформлення результатів діяльності визначеним способом. Наступним кроком в організації проєктно-дослідницької діяльності було визначення педагогічних умов, як-от: 1) мотивація майбутніх магістрів історії до оволодіння засобами тривалої самостійної роботи в рамках проєктно-дослідницької діяльності; 2) стимулювання майбутніх магістрів історії до роботи з різними (суперечливими) джерелами історичної інформації; 3) створення методичних ресурсів для проєктно-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти.

Важливою умовою для застосування визначених нами педагогічних умов було створення в закладі вищої освіти відповідного інформаційно-комунікаційного середовища, яке сприяло взаємодії між викладачами і здобувачами вищої освіти, в якому здобувачі змогли отримати кваліфіковану методичну допомогу проєктно-дослідницької діяльності. Нами було визначено, що інформаційно-комунікаційне середовище – це система організаційно-методичного забезпечення, що сприяє взаємодії між суб'єктами освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі проєктно-дослідницької діяльності.

Ключові слова: проєктно-дослідницька діяльність, наукова діяльність, магістратура, педагогічні умови, інформаційно-комунікаційне середовище.

The article analyzes the project and research activities of higher education applicants studying in the magistracy in the specialty 013 "Secondary education (History)".

The study proved the relevance of implementation in the educational process of preparing future masters of history design and research activities. It is determined that the design and research activities of masters of history are systematic independent activities for the search and research of new, professionally significant information with the creation of scientific projects based on this information, followed by the presentation of this scientific work.

For more effective formation of project and research skills of future masters of history, we have identified consistent stages of educational activities in a higher education institution. At the first stage, future masters of history learned to determine the problem of future research, purpose and objectives, which helped them in the future to see the prospect of their project-research activities. The cognitive, practical and theoretical significance of the study was determined. In accordance with the goal and objectives at the second stage, the masters made a plan of independent or group work, discussing ways to implement the project-research task and determine what knowledge they will need from other industries. Then the applicants proceeded to the fourth stage during which they determined and implemented methods, means and techniques for the implementation of research activities, structured the meaningful part of the project-research task. The final stage of the design and research activities of masters of history was the analysis of the work performed and the execution of the results of activities in a certain way.

The next step in the organization of project and research activities was the definition of pedagogical conditions, such as: 1) motivation of future masters of history to master the means of long-term independent work within the framework of project and research activities; 2) stimulation of future masters of history to work with various (contradictory) sources of historical information; 3) creation of methodological resources for design and research activities of higher education applicants.

An important condition for the application of the pedagogical conditions defined by us was the creation of an appropriate information and communication environment in the institution of higher education, which contributed to the interaction between teachers and applicants of higher education, in which applicants were able to receive qualified methodological assistance in design and research activities. We're determined, that the information and communication environment is a system of organizational and methodological support that promotes interaction between the subjects of the educational process by means of information and communication technologies in the process of design and research activities.

Key words: project and research activities, scientific activity, master's degree program, pedagogical conditions, information and communication environment.

УДК 378.013

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.12>

Яновська Л.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Основною метою сучасної вищої освіти є забезпечення розвитку творчої особистості, набуття здобувачами знань з певної галузі науки, формування професійних компетентностей, що допоможе фахівцю реалізувати себе в професії.

Випусник магістратури закладу вищої освіти за спец. 013 «Середня освіта (Історія)» має бути готовим до соціальної мобільності, самоосвіти, до науково-дослідницької роботи, діяльності у суміжних галузях тощо.

У Законі України «Про вищу освіту» наголошено, що освітній процес у вищих навчальних закладах має бути спрямований на студентоцентроване навчання. Це означає, що освітній процес будується на засадах формування індивідуальної освітньої траєкторії, взаємної поваги між учасниками освітнього процесу та заохочення здобувачів до самостійної роботи [2].

Організація освітнього середовища у закладах вищої освіти передбачає впровадження прийомів та методів, які формують у майбутніх магістрів історії уміння самостійно здобувати нову наукову інформацію, аналізувати її, висувувати гіпотези щодо реалізації поставленої мети дослідження, оформляти здобуту інформацію в наукові проекти, презентації цих проектів тощо. Цю проблему, на нашу думку, в магістратурі можна реалізувати, зокрема, через упровадження в освітній процес проектно-дослідницької діяльності, що є складником наукової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових досліджень із зазначеної проблеми показує, що над проектною діяльністю у вищій школі працювали В. Алексюк, Л. Колеснікова, Г. Ковальчук, З. Курлянд, О. Саган, А. Терещук, Р. Хмельюк та ін. Проблема дослідницької роботи в освітньому процесі ЗВО розкривалася в наукових дослідженнях О. Глузман, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Князян, Н. Кузьміної, В. Лугового, О. Пехоти, І. Підласого, В. Слатьоніна, В. Шадрікова та ін.

Аналіз робіт цих авторів дозволяє зробити висновок, що проектно-дослідницька діяльність є значущою в професійному становленні майбутнього магістра історії, що і зумовило вибір теми нашого дослідження «Педагогічні умови проектно-дослідницької діяльності майбутніх магістрів історії в інформаційно-комунікаційному середовищі ЗВО».

Мета статті – дослідити значущість проектно-дослідницької діяльності в освітньому процесі підготовки майбутніх магістрів історії, визначити етапи та педагогічні умови задля ефективного формування проектно-дослідницьких умінь.

Виклад основного матеріалу. Проектно-дослідницька діяльність майбутніх магістрів історії складається з двох рівнозначних етапів – проектною та дослідницькою діяльності. Проектна

діяльність – це самостійна науково-пізнавальна, творча діяльність, що передбачає заздалегідь створену уяву про кінцевий результат, етапи проектування, методи реалізації проекту та форму звіту. Дослідницька діяльність – це «особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, яка виникає в результаті функціонування механізмів пошукової активності й ґрунтується на основі дослідницької поведінки» [4, с. 47], «специфічний вид пізнавальної діяльності, який використовує навчальне дослідження як головний спосіб досягнення освітнього результату під час вивчення будь-якої теми або предмета в різних ланках освіти» [6, с. 6]. Дослідницька діяльність – це самостійне вирішення здобувачами вищої освіти дослідницьких завдань із залученням творчих підходів з класичними етапами наукового дослідження (постановка проблеми, вивчення теоретичних основ вибраної теми, висунення гіпотези дослідження, відбір методів і засобів задля реалізації поставлених цілей дослідження, аналіз і узагальнення, висновки та представлення виконаної роботи).

Отже, об'єднавши ці два поняття, ми можемо зробити висновок, що проектно-дослідницька діяльність магістрів історії – це системна самостійна, творча діяльність з пошуку та дослідження нової професійно значущої інформації зі створенням на основі цієї інформації наукових проектів з подальшим представленням наукової роботи.

У дослідженні ми визначили основні вимоги до організації проектно-дослідницької діяльності, що допомогло нам структурувати освітній процес підготовки майбутніх магістрів історії. До цих вимог ми віднесли: 1) визначення значущої дослідницької проблеми викладачем разом зі здобувачами; 2) складання плану самостійної діяльності здобувачів, визначення форми цієї діяльності (індивідуальної, групової, парної); 3) визначення способу оформлення проектно-дослідницької діяльності (презентації, щоденника мандрівника, соціального проекту тощо); 4) структурування тематичної частини з виділенням поетапних результатів; 5) відбір та використання дослідницьких методів; 6) представлення проекту.

Кожне наукове дослідження має свої методологічні підходи. Основними методологічними підходами в організації проектно-дослідницької діяльності майбутніх магістрів історії в освітньому середовищі ЗВО нами визначено: діяльнісний, компетентнісний, системний та аксіологічний підходи.

Застосування діяльнісного підходу в освітньому процесі майбутніх магістрів історії дає змогу формувати у них уміння самостійно планувати свою проектно-дослідницьку діяльність.

Компетентнісний підхід – це «спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу є

сформованість загальної компетентності людини як сукупності ключових компетентностей, інтегрованої характеристики особистості» [3, с. 66]. Погоджуючись з визначенням компетентнісного підходу О. Пометун, наше дослідження ми зорієнтували на зміну форм навчального процесу з традиційних на використання методів пошуку, проєктування та дослідження.

Системний підхід у нашому дослідженні передбачає визначення елементів формування умінь проєктно-дослідницької діяльності майбутніх магістрів історії та введення їх у єдину систему задля цілісності освітнього процесу у ЗВО. Значущість системного підходу в дослідженні проєктно-дослідницької діяльності виражається в тому, що ця діяльність не є ізольованою від інших педагогічних систем ЗВО, а передбачає єдність системи навчання, системи виховання, діяльності студентського колективу тощо.

За визначенням дослідниці Н. Асташової, аксіологічний підхід в освіті – це перспектива вдосконалення системи освіти, педагогічної майстерності та використання педагогічних ресурсів для формування та розвитку особистості в ЗВО. [1] Саме аксіологічний підхід в освітньому процесі підготовки майбутніх магістрів історії через застосування проєктно-дослідницької діяльності вдосконалює систему освіти у закладах вищої освіти, стимулює самостійну роботу здобувачів у формуванні педагогічної майстерності та саморозвитку особистості здобувача.

Задля упорядкування діяльності в освітньому процесі майбутніх магістрів історії нами було визначено такі основні етапи проєктно-дослідницької діяльності, як: постановка проблеми дослідження, планування дослідження, реалізація дослідницьких методів, аналіз результатів дослідження.

На першому етапі майбутні магістри історії формулюють проблему наукового дослідження, визначають об'єкт і предмет дослідження. На другому етапі – висувають гіпотезу дослідження. Наслідком реалізації висунутої гіпотези є третій етап, який передбачає складання плану дослідження, пошук теоретичних та емпіричних методів дослідження, засобів, прийомів застосування цих методів у практичній роботі. Заключним етапом проєктно-дослідницької роботи є оцінювання і аналіз результатів дослідження.

Задля досягнення поставлених дидактичних цілей нами було здійснено цілеспрямований відбір педагогічних умов, які допоможуть нам організувати освітній процес підготовки майбутніх магістрів історії до проєктно-дослідницької діяльності. Отже, ми пропонуємо такі педагогічні умови, як: 1) мотивація здобувачів вищої освіти до оволодіння засобами тривалої самостійної роботи в рамках проєктно-дослідницької діяльності; 2) стимулювання майбутніх магістрів історії до роботи з

різними (суперечливими) джерелами історичної інформації; 3) створення методичних ресурсів для проєктно-дослідницької діяльності здобувачів.

Будь-який вид діяльності залежить від мотивації до цієї діяльності. Мотивація – це сукупність умов, що спонукають суб'єкта до активності та визначають його спрямованість [7], а самостійність – це феномен, який сприяє розвитку особистості через формування самоосвіти, самоуправління, самовизначення. Отже, першою педагогічною умовою в покращенні проєктно-дослідницької діяльності майбутніх магістрів історії ми запропонували стимулювання мотивації здобувачів вищої освіти до оволодіння засобами тривалої самостійної роботи в рамках проєктно-дослідницької діяльності. Науковці у своїх дослідженнях доводять, що мотивація навчальної діяльності залежить від особистісних якостей здобувачів освіти, рівня їхньої професійної підготовки, ціннісних орієнтацій особистості тощо. [5] Нами було визначено основні напрями мотивації майбутніх магістрів історії до тривалої самостійної роботи, без якої проєктно-дослідницька діяльність неможлива. Ми запропонували залучати здобувачів вищої освіти до проєктно-дослідницької діяльності на першому курсі навчання у закладах вищої освіти, щоб сформувати у майбутніх магістрів історії готовність до розширення свого світогляду через самоосвіту, саморозвиток, самореалізацію, розкриття свого професійного таланту, здатність виконувати професійні завдання з використанням інноваційних технологій в освіті. Другий напрям передбачав залучення здобувачів до створення проєктів нагальних проблем у сучасній освіті. На третьому – ми створювали об'єднання задля спільної роботи здобувачів різних років навчання, що допомагало здобувачам першого року навчання, не володіючи базовими знаннями проєктно-дослідницької діяльності, запропонувати нестандартне вирішення певної проблеми, а здобувачам старших курсів здобувати нові знання через інтерактивний метод «навчаючи – учусь». І четвертий напрям був спрямований на стимулювання наукового мислення під час вивчення базових предметів магістратури.

Одним із ключових завдань у підготовці майбутніх магістрів історії передбачено підготовку їх до оволодіння новими технологіями пошуку і обробки історичної інформації з різних історичних джерел та формування умінь критично оцінювати цю інформацію. Це і стало другою педагогічною умовою в покращенні ефективності проєктно-дослідницької діяльності. У рамках реалізації цієї педагогічної умови нами було запропоновано впровадження в освітній процес підготовки майбутніх магістрів історії дискусійних, проблемних, дослідницьких, евристичних, інтерактивних, нетрадиційних методів навчання. Використання саме таких методів спонукало здобувачів до роботи з архівними доку-

ментами, дослідження різних наукових точок зору окресленої проблеми, формувалося вміння проводити дискусії на основі здобутих знань тощо.

Третя педагогічна умова передбачала створення комплексу методичних ресурсів для ефективно-самостійної роботи майбутніх магістрів історії. Викладачами були розроблені методичні рекомендації для проектно-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти. Зокрема, в освітню програму курсу «Методика викладання історії та історичних дисциплін у ЗВО» було розроблено і впроваджено тему «Дидактична система підготовки майбутніх магістрів історії до проектно-дослідницької діяльності».

Основою для успішної реалізації визначених педагогічних умов було створення у ЗВО інформаційно-комунікаційного середовища. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що інформаційно-комунікаційне середовище – це система організаційно-методичного забезпечення у ЗВО, що сприяє взаємодії між суб'єктами освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі проектно-дослідницької діяльності.

Інформаційно-комунікаційне середовище у закладах вищої освіти сприяє мотивації майбутніх магістрів історії до самостійного споживання контенту, який існує у ЗВО та регіональних центрах інформаційних технологій, у зручний для нього час; допомагає знайти різні історичні джерела інформації, дані з історії, педагогіки, методики викладання історії та історичних дисциплін у ЗВО з наступним обговоренням цієї інформації з різними групами; забезпечує доступність отримання інформації в рівних умовах усіх учасників освітнього процесу ЗВО. Інформаційно-комунікаційне середовище комплексно сприяє процесу професійної підготовки майбутніх магістрів історії із застосуванням мультимедійних, інноваційних та педагогічних технологій навчання. Значущим у формуванні інформаційно-комунікаційного середовища ЗВО є дистанційне навчання, що дало можливість викладачеві створювати електронні навчальні курси, наповнюючи їх методичними рекомендаціями, презентаціями, наочністю. Магістри мали можливість краще сприймати навчальну інформацію через онлайн-ресурси, отримувати чіткі завдання для проектно-дослід-

ницької діяльності, отримувати індивідуальні професійні консультації у викладача, брати участь в онлайн-дискусіях тощо. Дистанційне навчання на корпоративній платформі Microsoft Teams Office 365 дало можливість здобувачам викладати матеріал дослідження, обговорювати проектно-дослідницьку роботу з викладачем, послухати аналіз викладача щодо виконаного дослідження, оцінку інших здобувачів.

Отже, кінцевим результатом проектно-дослідницької діяльності, на нашу думку, стали сформовані проектно-дослідницькі вміння. Це спеціальні уміння, які дають можливість майбутнім магістрам історії самостійно виявляти проблему дослідження, визначати мету, гіпотезу та відбирати методи, засоби та прийоми її реалізації, самостійно планувати проектно-дослідницьку діяльність, здійснювати діяльність, аналізувати, оцінювати та представляти цю діяльність у визначених формах. Також у майбутніх магістрів історії розвивалися вміння публічного виступу, вміння знаходити спільну мову зі здобувачами, які відстоювали іншу точку із зазначеної проблеми, формувалися навички співробітництва та комунікації. Надалі ми плануємо працювати над дослідженням застосування набутих проектно-дослідницьких умінь майбутніми магістрами історії під час проходження асистентської практики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Асташова Н.А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. *Педагогика*. 2002. № 8. С. 8–13.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
4. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению : учебное пособие. Москва : «Ось-89», 2006. 480 с.
5. Савчин М.В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. С. 234–264.
6. Святохо О.А. Дослідницька діяльність як засіб реалізації особистісного потенціалу старших підлітків : навчально-методичний посібник для педагогів. Київ : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. 95 с.
7. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : «Прапор», 2004. 604 с.